

Söderport, midsommarafton 1523

Berättelse

En stad som inte ville ge upp

Sommaren 1523 hade dragit ut på tiden för soldaterna utanför Stockholm. I månader hade de hållit staden inringad, men murarna stod kvar och portarna var stängda. Inne i staden satt de som fortfarande höll fast vid den danske kungen Kristian II, samme kung som tre år tidigare låtit avrätta en stor grupp svenska adelsmän i Stockholms blodbad. Bland de döda hade Gustav Vasas egen far funnits. Nu var rollerna ombytta: det var Kristians anhängare som var instängda, och Gustavs sak som vann mark.

Förhandlingarna pågick under våren och försommaren, och i mitten av juni gav Stockholm slutligen upp. Därmed föll den sista stora staden i danska händer, och vägen in i huvudstaden låg öppen för den man som folket redan valt till kung.

Den nye kungen

Bara några veckor tidigare, den 6 juni 1523, hade Gustav Eriksson Vasa valts till Sveriges kung vid ett möte i Strängnäs. Men en kung som inte härskar över sin huvudstad är på sätt och vis bara en kung på papperet. Strängnäs låg långt från makten; Stockholm var hjärtat i riket. Det var därför inte valet i sig, utan intåget i huvudstaden, som för många blev det stora ögonblicket.

Den dagen kom på midsommarafton. Gustav red mot staden söderifrån och nådde Söderport, den stora porten i söder. Längs vägen hade människor samlats för att se honom. Stämningen var på en gång uppsluppen och högtidlig, för det här var inte vilken sommardag som helst. Eftersom staden äntligen var fri kunde folk fira både midsommaren och slutet på ett långt krig.

Slutet på en union

För dem som stod vid porten betydde dagen mer än ett ståtligt skådespel. Den markerade att Sverige inte längre styrdes från Danmark. Kalmarunionen, det förbund där Sverige, Danmark och Norge under lång tid haft en gemensam kung, var nu upplöst för gott. När Gustav red genom Söderport red han alltså in i ett land som tagit ett avgörande steg mot att stå på egna ben. Det är samma tidpunkt som senare gjort den 6 juni till Sveriges nationaldag, även om själva intåget skedde några veckor efter valet.

Bilden som blev historia

Långt efteråt blev intåget en av de mest avbildade scenerna i svensk historia. Konstnären Carl Larsson fick i uppdrag att måla en stor väggmålning av ögonblicket för Nationalmuseum i Stockholm. Han arbetade med verket i flera omgångar och blev färdig 1908. På målningen rider Gustav in på en vit häst, klädd i praktfulla kläder, medan stadens borgare räcker fram stadens nycklar vid en blomstersmyckad port. Det är en mäktig och vacker bild – men det är just en bild, konstnärens tolkning. Hur intåget verkligen tedde sig vet vi inte i detalj. Den vita hästen, nycklarna

och blommorna hör till Larssons version, inte nödvändigtvis till verkligheten. Ändå är det ofta denna målning som dyker upp i huvudet när svenskar tänker på dagen, vilket säger något om hur stark konsten kan vara när ett folk ska minnas sin historia.

En triumf och en början

Intåget var en triumf, men det var också en början. Den unge mannen som red genom Söderport skulle styra Sverige i nästan trettiosju år och förändra landet i grunden – han drev igenom reformationen, lät trycka Bibeln på svenska och gjorde till sist kungamakten ärftlig inom sin egen ätt. Mycket av det låg ännu i framtiden den där midsommardagen. Just då handlade det om något enklare och mer omedelbart: efter år av krig var huvudstaden äntligen fri, och ett Sverige utan dansk kung hade fått en egen härskare. För de människor som stod vid Söderport och såg honom rida förbi var det tillräckligt för att stanna kvar i minnet.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
inringad	omgiven på alla sidor, så att ingen kan ta sig ut
en anhängare	en person som stöder en viss sak eller ledare
avrätta	att döda någon som straff på order av makten
en förhandling	samtal där två sidor försöker komma överens
en huvudstad	den viktigaste staden i ett land
på papperet	i teorin, men inte i verkligheten
uppsluppen	glad och uppåt, i festhumör
högtidlig	allvarlig och fin, som vid en viktig stund
ett förbund	en union; flera länder eller parter som hör ihop
upplöst	avslutad och inte längre giltig
avgörande	som har stor och bestämmande betydelse
en väggmålning	en stor målning direkt på en vägg
en tolkning	ett sätt att förstå eller framställa något
ärftlig	något som går i arv från förälder till barn

Läsförståelsefrågor

- Hur länge hade soldaterna hållit Stockholm inringat?
 - i några dagar
 - i månader
 - i flera år
- Vilken koppling fanns mellan Kristian II och Gustav Vasa enligt texten?
 - De var bröder
 - Kristian hade låtit avrätta Gustavs far i Stockholms blodbad
 - De hade krigat tillsammans mot Danmark
- Varför var intåget i Stockholm viktigare än valet i Strängnäs för många?
 - Strängnäs låg närmare Danmark
 - Stockholm var rikets hjärta och säte för makten
 - Valet hade hållits i hemlighet
- Vad innebar dagen för Kalmarunionen?
 - Unionen blev starkare
 - Unionen var nu upplöst för gott
 - Norge gick med i unionen
- Vad vet vi inte säkert om intåget enligt texten?
 - Hur det egentligen tedde sig i detalj
 - Vilket år det skedde
 - Vem som blev kung
- Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 - Gustav valdes till kung vid ett möte i Strängnäs.
 - Carl Larssons målning blev klar år 1908.
 - Den vita hästen och nycklarna är säkert belagda historiska fakta.
 - Gustav styrde sedan Sverige i nästan trettiosju år.
 - Intåget skedde exakt samma dag som valet i Strängnäs.
- Texten säger att "en kung som inte härskar över sin huvudstad är på sätt och vis bara en kung på papperet". Förklara vad som menas. (slutsats)
- Varför beskriver texten dagen som både "en triumf och en början"? Förklara med egna ord.
- Vilka detaljer i Carl Larssons målning hör till konstnärens tolkning snarare än till säker historia? Varför är det viktigt att veta det? (slutsats)

10. Texten skiljer mellan valet den 6 juni och intåget några veckor senare. Varför kan båda händelserna ändå höra ihop med Sveriges nationaldag? (slutsats)
11. Varför kan en målning bli det som ett helt folk minns av en historisk dag, även när den inte är helt korrekt? Motivera ditt svar. (tolkning)

Facit

1. 1. i månader
2. 1. Kristian hade låtit avrätta Gustavs far i Stockholms blodbad
3. 1. Stockholm var rikets hjärta och säte för makten
4. 1. Unionen var nu upplöst för gott
5. 1. Hur det egentligen tedde sig i detalj
6. 1. ja — b) ja — c) nej (texten säger att de hör till Larssons version, inte säkert till verkligheten) — d) ja — e) nej (intåget skedde några veckor efter valet)
7. Exempel på svar: Makten i ett rike fanns i huvudstaden. Utan kontroll över Stockholm hade Gustavs titel som kung varit mest formell, inte verklig makt.
8. Exempel på svar: Det var en triumf för att kriget var vunnet och staden fri, men en början eftersom Gustav sedan styrde i nästan trettiosju år och förändrade landet i grunden.
9. Exempel på svar: Den vita hästen, stadens nycklar och de blomstersmyckade portarna hör till Larssons målning. Det är viktigt att veta för att inte ta konstnärens bild för säker historia och för att kunna skilja fakta från tolkning.
10. Exempel på svar: Valet gjorde Gustav till kung och blev senare nationaldag, men intåget i Stockholm var det som i praktiken visade att Sverige var fritt. Båda hör därför ihop med berättelsen om Sveriges nya början.
11. Exempel på svar: Många känner inte till de exakta händelserna men minns en stark bild. Konsten kan därför forma folks inre bild av en hel scen, eftersom en målning är lätt att minnas och känna något inför.

Bedöm öppna svar efter innehåll, inte efter exakt formulering.

FÖR LÄRAREN

Texten zoomar in på ett enda ögonblick – intåget i Stockholm på midsommarafton 1523 – och kompletterar den biografiska porträtttexten som täcker hela livet. Tema: nationsbygge och historiebruk. Texten skiljer medvetet mellan belagda fakta (intåg på midsommarafton 1523 genom Söderport, slutet på Kalmarunionen) och Carl Larssons konstnärliga tolkning (vit häst, nycklar, blommor). Lämpar sig väl för samtal om källkritik och om hur konst påverkar det kollektiva minnet. Grammatiskt övas preteritum och längre bisatser (eftersom, även om, medan).

Diskussionsfrågor

- Texten skildrar en stämning som är både uppsluppen och högtidlig. När har du själv upplevt en sådan blandad känsla?
- Varför är det viktigt att kunna skilja mellan vad som verkligen hände och hur konst och berättelser framställer det?
- En enda bild kan forma hur ett folk minns sin historia. Vilka bilder eller symboler är viktiga för historien i ett land du känner till?
- **Skriv (4 meningar):** Beskriv en historisk händelse som blivit känd genom en bild, en film eller en målning. Förklara vad bilden visar och varför den fått så stor betydelse.

Källor och faktagranskning

- Wikipedia: Gustav Vasa — https://en.wikipedia.org/wiki/Gustav_Vasa
- Nationalencyklopedin (NE): Gustav Vasa — <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/gustav-vasa>
- Kungliga slotten: Gustav Vasa — <https://www.kungligaslotten.se/english/list-of-swedish-monarchs/gustav-vasa.html>
- SO-rummet: Gustav Vasa — <https://www.so-rummet.se/kategorier/gustav-vasa>
- Populär Historia: Gustav Vasa — <https://populärhistoria.se/sveriges-historia/kungar-drottningar/gustav-vasa>

Faktagranskad i juni 2026. Nyckelfakta: Gustav Eriksson (Vasa) föddes troligen den 12 maj 1496 på Rydboholm i Uppland och dog den 29 september 1560 i Stockholm. Hans far dödades i Stockholms blodbad 1520. Gustav valdes till kung den 6 juni 1523 och kröntes 1528. Han ledde reformationen i Sverige (drog in kyrkans egendomar från cirka 1527 och framåt) och lät trycka Gustav Vasas bibel 1541. År 1544 gjorde han kungamakten ärftlig (Vasaätten). Han räknas som grundaren av det moderna Sverige. Osäkerheter: Det exakta födelsedatumet och födelseplatsen är inte helt säkra (källor anger ofta "troligen" 12 maj 1496, Rydboholm). Berättelserna om flykten på skidor genom Dalarna och Vasaloppets ursprung är delvis legend och kan inte beläggas i detalj.

Berättelser om svenskar · läromedel för svenska som andraspråk. Skapat inom Läromedelsprojektet. Senast uppdaterad 2026-06-12.